

Kulturmiljø av regional interesse i Lund kommune

Dette dokumentet er et uttrekk fra temakart-Rogaland og viser kulturmiljø av regional interesse som er del av Regionalplan for kulturmiljø.

[Se oversikten over hele Rogaland i en interaktiv kartløsning i Temakart-Rogaland.](#)

Oversikten er et kunnskapsgrunnlag for videre planlegging og utvikling i kommunene, og skal bidra til forutsigbare prosesser gjennom at informasjon om hva som er regionalt viktige kulturmiljø og landskap, blir kjent og tilgjengelig. [Du finner mer informasjon om oversikten i Regionalplan for kulturmiljø kapittel 7 og 8.](#)

I tillegg til kulturmiljøa i dette dokumentet er kulturmiljø og landskap registrert av Riksantikvaren også en del av regionalplanen. Disse er i fra Riksantikvarens nasjonale register over kulturmiljø og landskap (NB!-registeret og KULA), Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og freda områder og kulturmiljø (Askeladden).

[Les mer om kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.](#)

[Les mer om Utvalgte kulturlandskap i jordbruket hjå statsforvalteren.](#)

Innhold

Kulturmiljø av regional interesse i Lund kommune.....	1
Moi.....	2
Skåland.....	8
Espelistøl og Indre Sandstøl	14
Djubedal og Røyland	18
Tronåsen	22
Kvernfossen.....	28
Lund prestegård.....	33
Gursli og Liland gruver	36

Moi

Id	160
Navn	Moi
Kommune	1112 - Lund
Tema	Bosetting by- og tettstedutvikling, Industri og næring, Samferdsel og kommunikasjon, Administrasjon, fellesskap, makt og demokrati
Periode	Etterreformatorkisk tid
Kilde	Kulturminneplan for Lund 2016
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan, annet vern

Skildring

Stasjonsbyen Moi og klyngetunet Moi.

Moi sentrum:

Sentrumsområde etablert rundt Moi stasjon og møbelindustrivirksomhet.

Moi stasjon består av stasjonsbygning og godshus fra 1904 i jugendstil, tegnet av arkitekt Due. Stasjonsbygningen inngår i nasjonal verneplan for jernbanen, og har særlig høy verneverdi. Bygningsmiljøet i Stasjonsveien ved Moi Stasjon består av flere eldre bygninger i jugend- og nyklassisistisk stil, som tidligere har huset bl.a. kaféer og pensjonater, som Stenberg Kafé og pensjonat, Moi Kafé og pensjonat, og Bondeheimen, i tillegg til offentlig bad, bank, forretninger og bolighus.

Nordan bedriftsmuseum, den første vindusfabrikken, med grunnlegger Johannes Rasmussens bolig, ligger nordøst for Moi stasjon.

På østsiden av Moisåna ligger Skåland møbelfabrikk (med intakt interiør), og på vestsiden av elva ligger Moi stolfabrikk (1874/1906) og Fossekallen kraftstasjon.

Moi bru er en steinhvelvbru fra 1844 (en av de største i Norge), som er en del av Vestlandske Hovedveg.

Nysted: Bypreget gateløp med trehusbebyggelse i sveitserstil langs Nystedtveien og Moiveien med boliger, verksteder og ulike forretnings- og næringsfunksjoner.

Moisgården: Langs Moiveien vest for Skålandsveien finnes noen av de eldste hus i Lund. Klyngetunet Moi består av flere særlig verneverdige store laftede bolighus med tilhørende uthus, av høy alder og autenticitet, blant annet Peder Moi-huset

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

(Jøelsenhuset(1634)), Rolfsengården (Tønnesenhuset) (1633) og Lensmannsgården Moi (1700-tallet).

Lensmannsgården på Moi består av flere gårdshus, inkludert et gammelt, autentisk arrestlokale. Lensmannsgården hadde viktig funksjon både som lensmannssete og postkontor. Kulturmiljøet på gården Moi er regulert til spesialområde bevaring i reguleringsplan for omlegging av fylkesvei 1 i Moi sentrum (2007).

Regional interesse

Det samlede kulturmiljøet på Moi har vesentlig regional verneinteresse. Flere av kulturminnene har også nasjonal verneinteresse, som Moi stasjon, Moi bru og lensmannsgården på Moi med flere. Kulturmiljøet representerer viktig historiefortelling omkring lensmannssete på Moisgården, stasjonsbyen Moi, etablering av kraftverk og møbelindustri, samt samferdselsminner knyttet til Vestlandske hovedveg med mer kulturmiljøet har både historisk verdi for regional bosetting- og industrihistorie, opplevelsesverdi og bruksverdi.

Sårbarhet og forvaltning

Det er viktig at den eldre, verneverdige nærings- og boligbebyggelsen i Moi sentrum blir bevart og ivaretatt for fremtiden. Den gir stedet dets særpreg og historiske stedsidentitet. Moi deltar i et tettstedsutviklingsprosjekt i regi av fylkeskommunen. Det skal utarbeides en ny sentrumsplan for Moi. Der må kulturmiljøet få hensynssone bevaring av kulturmiljø med tilhørende bestemmelser eller retningslinjer for å sikre at kulturminneverdiene blir ivaretatt på en antikvarisk akseptabel måte.

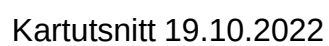
Bebyggelsen ligger utsatt til for flom. Det er gjort flomsikringstiltak i elva.

Moi stasjon inngår i nasjonal verneplan for jernbanen, og Moisgården er regulert til spesialområde bevaring (2007). En del av bebyggelsen inngår i SEFRAX-registeret. Føringer i Lunds kulturminneplan (2016) bør følges opp.

Hovedbilde

Nysted, Moi sentrum Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Bildevedlegg 1

Eldre bygningsmiljø på Moi Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 2

Moi stasjon Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Stasjonsveien på Moi. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Skåland

Id	161
Navn	Skåland
Kommune	1112 - Lund
Tema demokrati, Utdanning	Landbruk og kulturlandskap, Administrasjon felleskap makt og
Periode	1800-1999
Kilde	Askeladden, Riksantikvaren, Kulturminneplan 2016-2024
Vernestatus	Kulturminneplan, annet vern

Skildring

Skaaland helseheim ble opprettet i 1931/32, som et tuberkulosehjem for Rogaland fylke. Anlegget bestod av hovedbygning med kurhall, samt kraftstasjon og hageanlegg, plassert med utsyn utover vakkert kulturlandskap i sør.

Eiendommen ble overdratt til fylket fra Peder P. Skåland, som selv hadde opplevd å miste sin kone til tuberkulose.

Tuberkulosehjemmets hovedbygning er en avlang trebygning, med to fulle etasjer pluss kjeller og loft. Det er to inngangsdører, som i dag leder inn til samme hall, som har to trapper til andre etasje. Dette kan tyde på at det var sonedeling for å hindre smitte i tuberkulosehjemmet. Opprinnelig planløsning er ukjent, men det var sannsynligvis pasientrom/stuer i andre etasje, og vaskerom og kjøkken i kjeller.

Typisk for de mange tuberkuloseanleggene som ble bygget, var at de ligger avsides til, og i varierende grad var selvforsynt. Kraftstasjonen ved Skåland er et typisk tegn på dette, hvor man sikret seg egen kraftforsyning.

Under andre verdenskrig ble Skåland brukt som lasarett.

I 1955 legges tuberkulosehjemmet ned, og bygningene ble stående tomme frem til 1967. En vaktmester var ansatt for å holde orden på anlegget i denne perioden.

I 1967 ble bygningene tatt i bruk som skole og internat for gutter med adferdsvansker under navnet Skåland skole.

Det ble bygget rektorbolig, gymsal og verksted. I 1983 åpnet skolen også opp for jenter.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Fra 1988 drevet som fylkeskommunal barnevernsinstitusjon og grunnskoletilbud;
Skåland ungdomshjem og skole, senere Skåland ungdomsbase.

I dag drives det gjestegård på eiendommen, med frukthage.

Skåland tuberkuloseheim inngår i nasjonal verneplan for barneverninstitusjoner.

Kulturmiljøet omfatter også gårdstunene Brådet, Biden, Jordet og Neset, med våningshus og tilhørende løer, samt gårdssag, kvernhus og uteløe, langs Lundevatnet. Gårdstunene er lite endret og godt bevart og ligger i et vakkert kulturlandskap.

Stortingsmann Ole Gabriel Ueland ble født og oppvokst på gården Biden på begynnelsen av 1800-tallet. Ueland var leder av bondeopposisjonen på Stortinget mellom 1830- og 1850-tallet

Regional interesse

Kulturmiljøet har vesentlig regional verneinteresse da det forteller viktig regional institusjonshistorie, både som tuberkulosehjem og barnevernsinstitusjon.

Til tross for flere utskiftninger i senere tid, fremstår bygningene som relativt opprinnelig.

Hovedbygningens arkitektur er et godt eksempel på hvordan behandlingshjem ble utformet. Hagen er bevart i utstrekning, og selv uten opprinnelig opparbeiding gir hageanlegget og hovedbygningen sammen en tydelig visuell fortelling om hvordan anlegget opprinnelig var tiltenkt. Kraftstasjonen har verdi ved å vise at egen kraftforsyning var viktig for en institusjon, som etter datidens målestokk hadde stort energiforbruk.

Gårdstunene nede ved Skålandsvigå med ulike typer drifts- og uthusbygninger er typiske for Lund. De er av relativt høy alder og har stor grad av autentisitet, og har høy verneverdi.

Kulturmiljøet har kunnskapsverdi og opplevelsesverdi.

Sårbarhet og forvaltning

Bygget og hageanlegget forvaltes best gjennom bruk, og det er positivt at det i dag drives som gjestegård. Kulturmiljøet som omfatter institusjonsbebyggelsen, kulturlandskap og gårdsbebyggelsen langs vannet er et sammenhengende kulturmiljø, der landskapet bør skjøttes for å hindre gjengroing.

Det er særlig viktig at kulturlandskapet sør for hovedbygningen og hageanlegget holdes åpent, slik at tuberkulosehjemmets utsikt blir ivarettatt.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

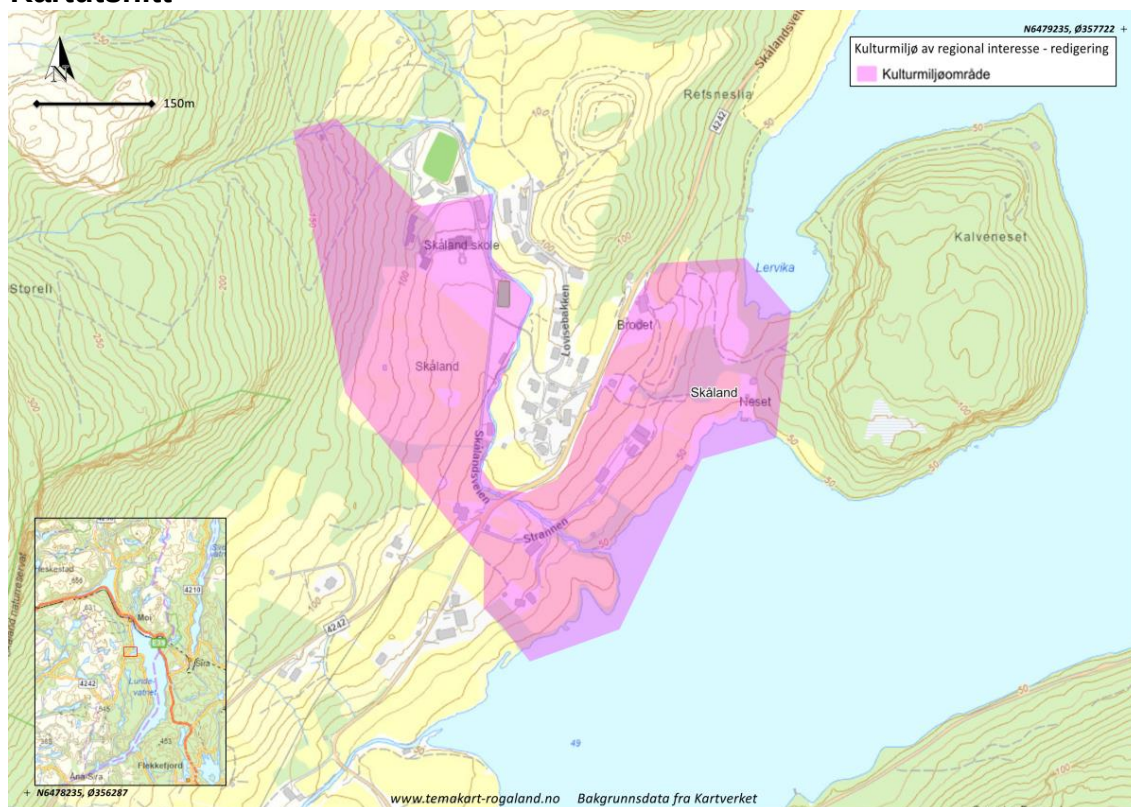
Sist endret 23.05.2023

Inngår i kommunens kulturminneplan og i nasjonal verneplan for barneverninstitusjoner.

Hovedbilde

Biden, fødestedet til Ole Gabriel Ueland. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Kartutsnitt 19.10.2022

Bildevedlegg 1

Skåland møbelfabrikk. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Potetkjeller på Skåland. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Skålandssaga Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Espelistøl og Indre Sandstøl

Id	162
Navn	Espelistøl og Indre Sandstøl
Kommune	1112 - Lund
Tema	Landbruk og kulturlandskap
Periode	1800-1899
Kilde	Kulturminneplan (2016), SEFRAK, Norges bebyggelse (1957)
Vernestatus	Kulturminneplan

Skildring

Svært flott kulturlandskap med godt bevarte støler.

Kulturlandskap med steingjerder, rydningsrøyser og utallige tufter i terrenget rundt gården Espelistøl og Raunlitjødn.

Espelistøl med tilhørende bygninger ble oppført i første halvdel av 1800-tallet. Det var våningshus, kvernhus, stabbur og låve. Sistnevnte er det kun grunnmuren igjen av.

Her er også veier og vannkanalanlegg, samt tufter etter uteløer. I folketellingen i 1900 var det 9 fastboende på Espelistøl.

Indre Sandstøl ble oppført rundt 1900. Her står to flotte uteløer oppført i gammel byggeskikk, bl.a. i grindkonstruksjon, med torv på taket. Hovedhus og løe er borte, men tuftene står igjen. En sag og et fint kvernhus står nedenfor tunet ved Sandstølvannet. Inntil saga går en lang, delvis steinsatt, utgravd kanal.

Omfang

Kulturmiljøet omfatter de to stølsgårdene, Espelistøl og Indre Sandstøl, i tillegg til kulturlandskap med ferdselsveier, kanaler, steingarder, tufter m.m.

Regional interesse

Kulturmiljøet representerer stølsvirksomhet og har stor verdi. Det består av et helhetlig, flott kulturlandskap med autentisk stølsbebyggelse og gårdsmiljø, med tilhørende tydelige spor etter tidligere generasjoners bruk i landskapet. Det er gjort få endringer i omgivelsene. Området er et regionalt friluftsområde, og det går tur- og

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

friluftsruter gjennom området. Kulturmiljøet har både kunnskapsverdi og opplevelsesverdi.

Sårbarhet og forvaltning

Kulturmiljøet må skjøttes for å ikke gro igjen. Fortsatt husdyrhold med beiting vil derfor være viktig og positivt.

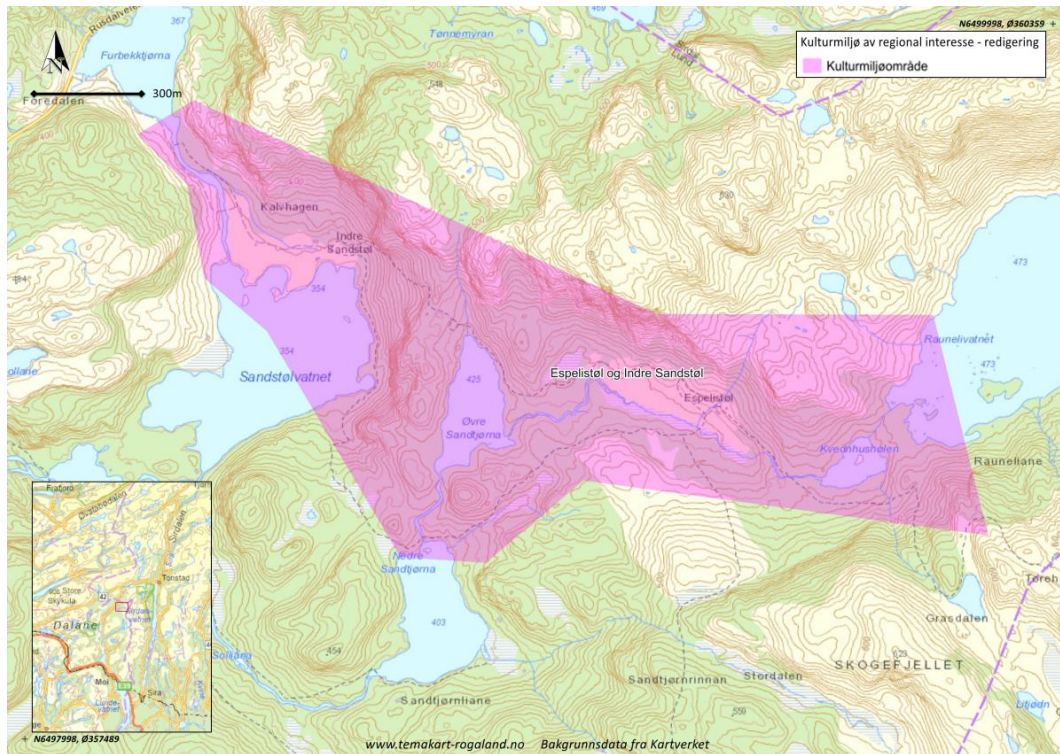
Omfattende bygging av skogsveier og konsentrasjon av hytter i området bør unngås.

Hovedbilde

Fra stølsområdet

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Kartutsnitt

Kartutsnitt 19.10.2022

Bildevedlegg

Fra stølsområde

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Bildevedlegg 2

Kvern på Espelidstøl. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 3

Nyere stølsbygg på gamle murer

Djubedal og Røyland

Id	163
Navn	Djubedal og Røyland
Kommune	1112 - Lund
Tema	Landbruk og kulturlandskap
Periode	1800-1899
Kilde	Kulturminneplan for Lund (2016)
Vernestatus	Kulturminneplan

Skildring

Røyland ligger like ved Lundevatnet og består av en rekke godt bevarte og vedlikeholdte gårdstun fra siste halvdel av 1800-tallet (rekketun). Flere av gårdstunene har tradisjonelle midtgangshus, og det er flere godt bevarte smier, eldhus, sag og kvernhus på gårdstunene.

Djubedal er den best bevarte heigården i Lund kommune, og det går en kjerrevei til Røyland og en sti ned til Hellesmark fra gårdstunet. På gårdstunet står det våningshus og løe som er bygd ca. 1844 og et eldre eldhus. Gårdshuset er et tradisjonelt midtgangshus, og under en heller nord for tunet finner man restene etter en kvern. Bygningsmiljøene ligger i et flott kulturlandskap.

På Elsnes er det tidligere registret rester av en tidligere bebyggelse i form av en tuft. Denne er dog ikke undersøkt eller datert.

Omfang

Kulturmiljøet består av en rekke gårdstun på Røyland, heiegården på Djubedal, samt boplass på Elnes.

Regional interesse

Kulturmiljøet har særlig historisk verdi tilknyttet jordbruk og gårdsindustri i området. Midtgangshusene på gårdstunene har betydelig arkitektonisk verdi sammen med driftsbygningene og uthusene som fortsatt står. Helheten av alle de bevarte gårdstunene er særlig verdifull. Kulturmiljøet har kunnskapsverdi og opplevelsesverdi.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Sårbarhet og forvaltning

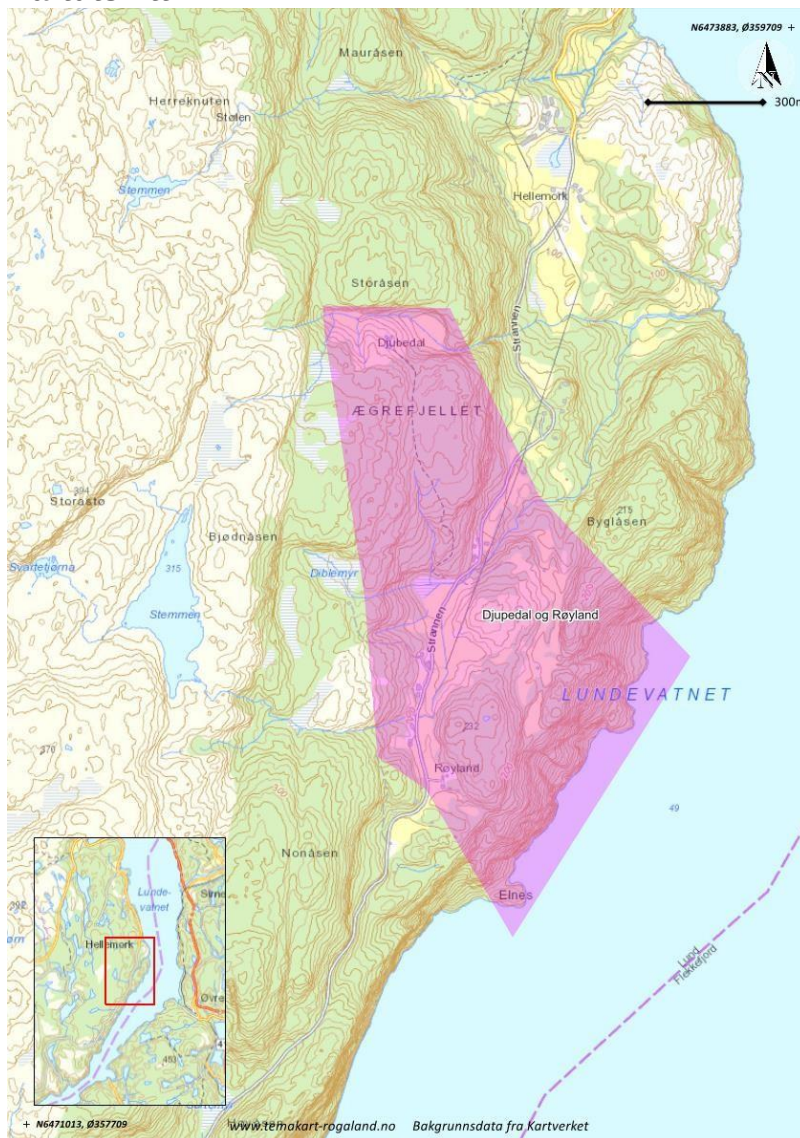
Gårdstunene er godt bevarte på grunn av godt vedlikehold. Fortsatt bruk og vedlikehold av gårdstunene og kulturlandskapet vil være nødvendig for en god forvaltning av kulturmiljøet. Kulturmiljøet bør forvaltes i tråd med kommunens kulturminneplan.

Hovedbilde

Røyland, Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Kartutsnitt

Kartutsnitt per 23.09.2022

Røyland Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 3

Røyland Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Tronåsen

Id	164
Navn	Tronåsen
Kommune	1112 - Lund
Tema	Samferdsel og kommunikasjon
Periode	1800-1999
Kilde	Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner (2002), Askeladden, "Vakre landskap i Rogaland"(1996), Kulturminneplan 2016 2024
Vernestatus	Kulturminneloven, Kulturminneplan, annet vern

Skildring

Vegen over Tronåsen er den gamle ferdselsården mot Sira, og var del av den Vestlandske hovedveg. Vegen ble bygd ut fra 1839 til 1844 da Bakke bro på Sira var ferdig, men den var også i bruk før den tid. Rundt 1850 var det den eneste veiforbindelsen mellom Sørlandet og Vestlandet.

Veien var i allmenn bruk frem til 1948, og benyttet som midlertidig omkjøring på 70-tallet. Nå er det kun turistvei, og det er enveiskjøring fra vest til øst.

Stigningen er på det meste 1:4, og opprinnelig var veidekket av grus. Visstnok måtte postvesenet benytte seg av to hester istedenfor en for å komme opp den bratte veien.

På toppen av Tronåsen er fylkesgrensen mellom Rogaland og Agder, og her står det en amtsgrensetavle fra 1849 i støpejern.

Veien var en del av det berømte Monte Carlo bilracet i 1931.

Veianlegget over Tronåsen ble fredet i 2009.

Vestre Tronvik bro og Østre Tronåsen bro er to steinvelvingsbroer fra Vestlandske Hovedveg fra 1844.

I kulturmiljøet inngår også to jernbanebroer fra 1904 (Flekkefjordbanen) og 1943 (Sørlandsbanen), begge i kilt stein.

På Klubben er det vei- og jernbaneminner, samt tunnel.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Kulturmiljøet omfatter også heiegården Bringedal - et gammelt gårdsanlegg med spesiell gårdsvei, steinbru, samt tufter og røyser ved Bringedalstjørn.

Regional interesse

Kulturmiljøet er et viktig samferdselsmiljø, som viser utbygging av samferdsel, både vei og jernbane, gjennom Dalane.

Det representerer en viktig delstrekning av den Vestlandske hovedveg over Tronåsen. Vegen er godt bevart og viser flott ingeniørkunst, i bratt stigende terreng.

Heiegården Bringedal med mange kulturminner ligger i et naturskjønt område rett ved Tronåsen.

Kulturmiljøet har kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og formidlingsverdi.

Sårbarhet og forvaltning

Veien over Tronåsen vinterstenges, og det er ikke tillatt med buss, camping- eller lastebil. Dette gjør at slitasjen på veien er mindre enn for en vanlig vei. Murene må vedlikeholdes.

Veianlegget over Tronåsen inngår i nasjonal verneplan, og er forskriftsfredet etter kulturminneloven § 22a.

Tronåsen er restaurert av Statens Vegvesen. Veivesenet har også laget skjøtselsplan for området med rasteplass.

Kulturminnene inngår i Lund kommunes kulturminneplan (2016- 2024).

Bringedalsgården er sikret som statlig friluftsområde. Lund kommune samarbeider med Dalane friluftsråd angående drift av området.

Hovedbilde

Tronåsen 1938. Vegen over Tronåsen er ein del av den gamle Vestlandske hovedveg mellom

Kristiansand og Stavanger. Vegen var den første for hjulgående køyretøy mellom Stavanger, via

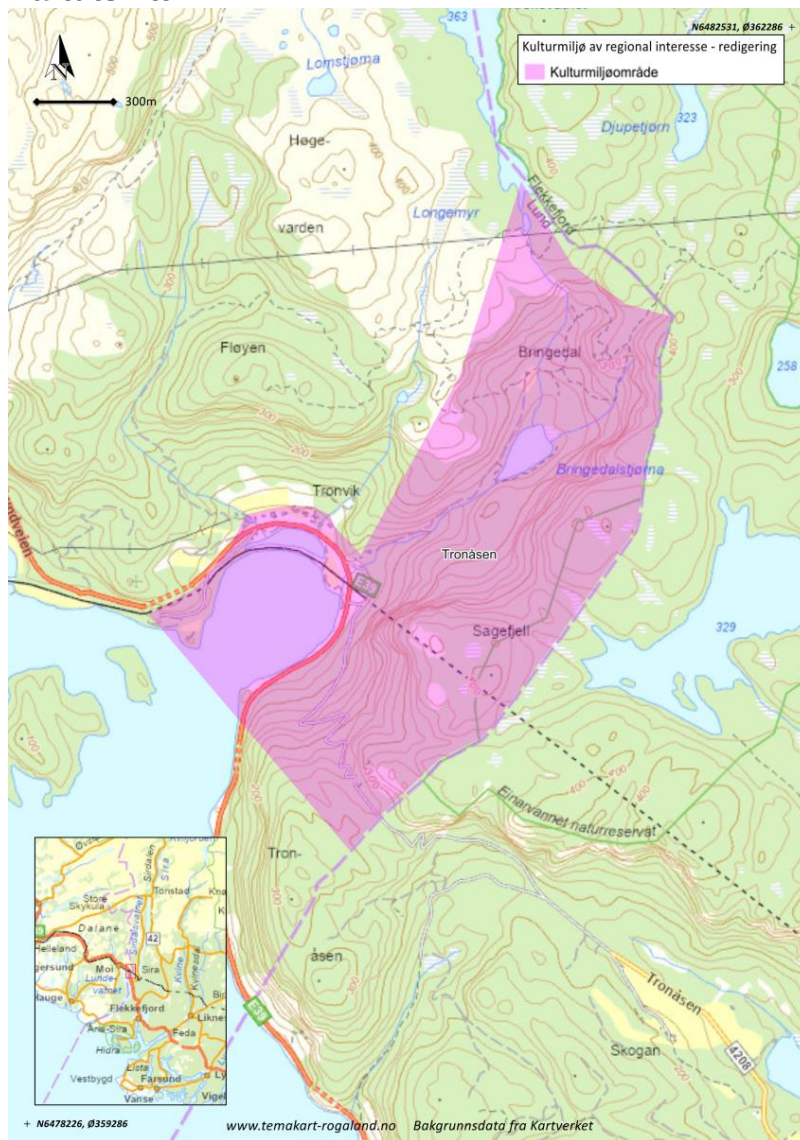
Kristiansand til Christiania (Oslo). Vegen sto ferdig i 1844, etter å ha vore under arbeid sidan 1791.

Vegen over Tronåsen er i dag freda etter kulturminnelova.

Dalane folkemuseum

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Kartutsnitt

Kartutsnitt 19.10.2022

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Bildevedlegg 1

Tronåsen, fylkesgrensa til Agder. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 2

Tronåsen Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Kvernfossen

Id	165
Navn	Kvernfossen
Kommune	1112 - Lund
Tema	Industri og næring, Samferdsel og kommunikasjon
Periode	1800-1999
Kilde	Kulturminneplan for Lund 2016
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan

Skildring

Kvernfossen er et mølleanlegg fra 1800-tallet på Skulevold ved Moi med overfallshjul, kadl og "paternosterverk", samt to tørker og slipestein. Her er også tufter etter flere kvernhus og saganlegg, i tillegg til vannrenner. Kraftstasjonen Moi e-verk ble bygd her i 1911, som et av de første elektrisitetsverk i Rogaland, og ga 60 kW.

Kvernfossen er et veldig fint landskapselement i Moisåna.

Pinkesteinen er en bautastein datert 1797 som står nær adkomsten til Kvernfossen. Bautasteinen, som er et veiminne ved den gamle riksveien, er også knyttet til et gammelt sagn om gården Moi.

Omfang

Miljøet omfatter mølleanlegget og kraftstasjonen med tilhørende tufter og vannrenner, og strekker seg over Moisåna. Pinkesteinen står ved Moiveien.

Regional interesse

Miljøet viser utvikling av forskjellige næringer og industri knyttet til vannkraft i Moisåna, og representerer en tidsdybde fra 1800-tallet til frem på 1900-tallet. E-verket var et av de første i Rogaland. Anlegget som helhet med alle de bevarte elementene har regional verneinteresse. Det har både kunnskapsverdi og opplevelsesverdi, med mulighet for formidling.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Sårbarhet og forvaltning

Anlegget ble restaurert i flere faser fra 1996 ved hjelp av kommunale og fylkeskommunale midler, "Aksjon vannmiljø". Inngått avtale mellom de 7 eierne i "Kvernfossen"-området og Lund kommune skal sikre bruk av området for almenheten.

Anlegget ligger utsatt til for flom, og ble rammet av flom i 2015.

Anlegget er klassifisert i høyeste vernekategori i kulturminneplanen (2A), og er avsatt som hensynssone i kommuneplanen.

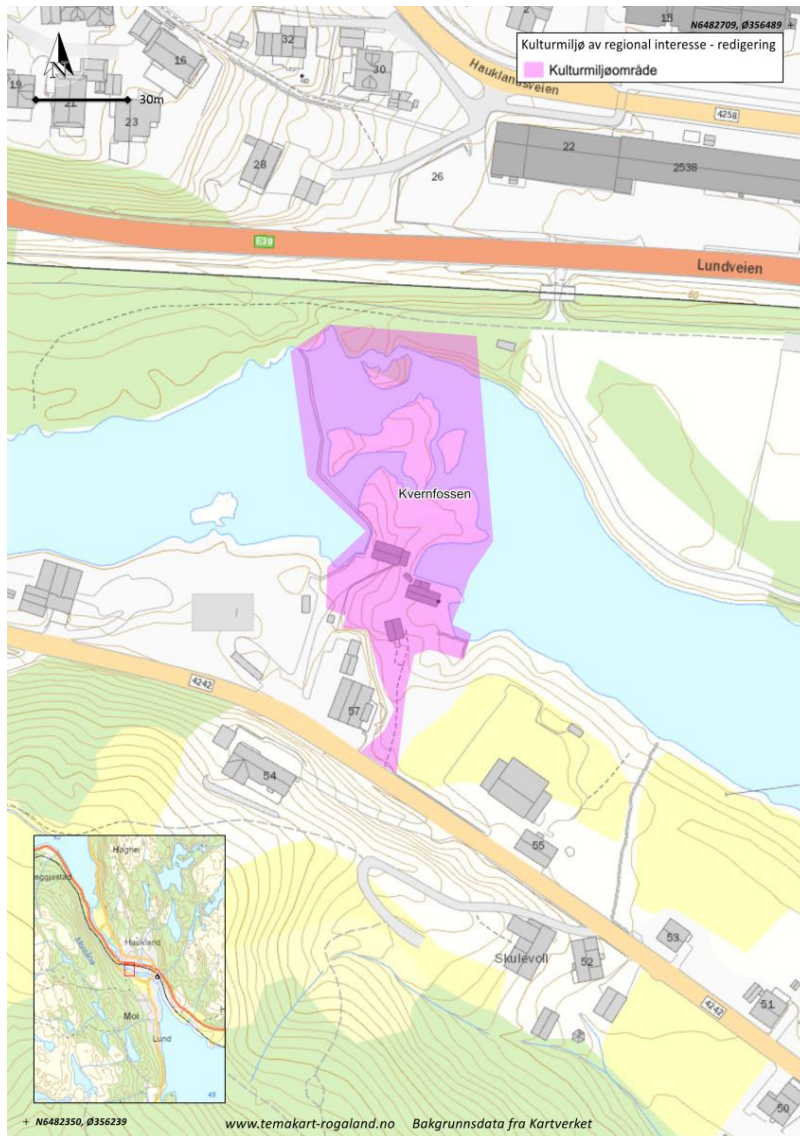
Hovedbilde

Kvernossen Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Kartutsnitt

Kartutsnitt 19.10.2022

Kvernfossen Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Kvernfossen Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 3

Kvernfossen Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Lund prestegård

Id	258
Navn	Lund prestegård
Kommune	1112 - Lund
Tema	Tradisjon og religion, Landbruk og kulturlandskap
Periode	Før- og etterreformatorsk tid
Kilde	Lund kulturminneplan (2016), Askeladden/kulturminnesøk, Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, natur og kulturvern (FINK (2004))
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneloven, Kulturminneplan

Skildring

Like sør for Moi sentrum ligger et rikt kulturmiljø som består av Lund kirke, Lund prestegård, husmannsplassen Haien og flere gravminner fra jernalder. Kulturmiljøet har en stor tidsdybde, særlig knyttet til tradisjon og tro, fra jernalderens gravminner til prestegård og automatisk fredet kirkested med tradisjoner tilbake til middelalderen.

Langs Lundevatnet ligger et sammenhengende gravfelt som består av sju gravrøyser og en nausttuft. På andre siden av fylkesveien ligger gravrøysa Leidingshaugen. Gravfeltet er tilrettelagt med informasjonsskilt og en tursti som går langs vannet.

Kirken og prestegården ligger samlet i et hesteskoformet tun på en odde i Lundevatnet, sør for gravfeltet. Kirken omtales første gang omkring 1620, men en prest nevnes allerede i 1409. Dagens kirke ble bygd i 1804. Mye av materialet fra den eldre kirken ble gjenbrukt i nybygget som står på gravkjelleren fra den tidligere kirken. Dagens kirke er en langkirke i tømmer, bygd i empirestil. Lund kirke er listeført av Riksantikvaren.

Prestegården er et fredet anlegg som består av hovedhuset fra 1779, et stabbur fra 1700-tallet, og en driftsbygning fra tidlig 1900-tall. Prestegården og kirken har vært sete for geistligheten i bygda i flere århundrer. Lund bygdemuseum og kulturbank holder til i driftsbygningen på prestegården.

Tvers overfor prestegården ligger husmannsplassen «Haien». Dette var den siste husmannsplassen som var i drift i Lund. Husmannsplassen består av et våningshus, løe og kvernhus, og geilen til utmarka er fortsatt intakt. Våningshuset og løa er fra 1860-tallet. Et kvernhus er flyttet til plassen i senere tid sammen med det gamle bedehuset «Fjellhaug» (tidl. Heskestad bedehus), og bygningene brukes i dag av Lund bygdemuseum i formidlingssammenheng.

Omfang

Miljøet omfatter Lund kirke og kirkegård, prestegården, husmannsplassen Haien med tilhørende kulturlandskap, og det forhistoriske gravfeltet langs Lundevatnet. Følger omtrentlig hensynssone i reguleringsplan (1986/1994) og innspill gitt av Lund kommune.

Regional interesse

En stor del av kulturminnene har nasjonal verdi (freda bygninger på prestegården, gravminner, kirke og kirkegård). De freda bygningene har arkitektonisk og kulturhistorisk verdi og representerer geistlighetens byggeskikk. Mens bebyggelsen på husmannsplassen Haien på andre siden av veien forteller om enklere kår, og representerer lokal byggeskikk i typisk Dalane-stil. Sammenhengen mellom det forhistoriske gravfeltet og dagens kirkested har stor verdi knyttet til forståelse av religionshistorie i et langt tidsperspektiv. Kulturmiljøet har stor kunnskapsverdi, og særlige verdier knyttet til opplevelse og formidling.

Sårbarhet og forvaltning

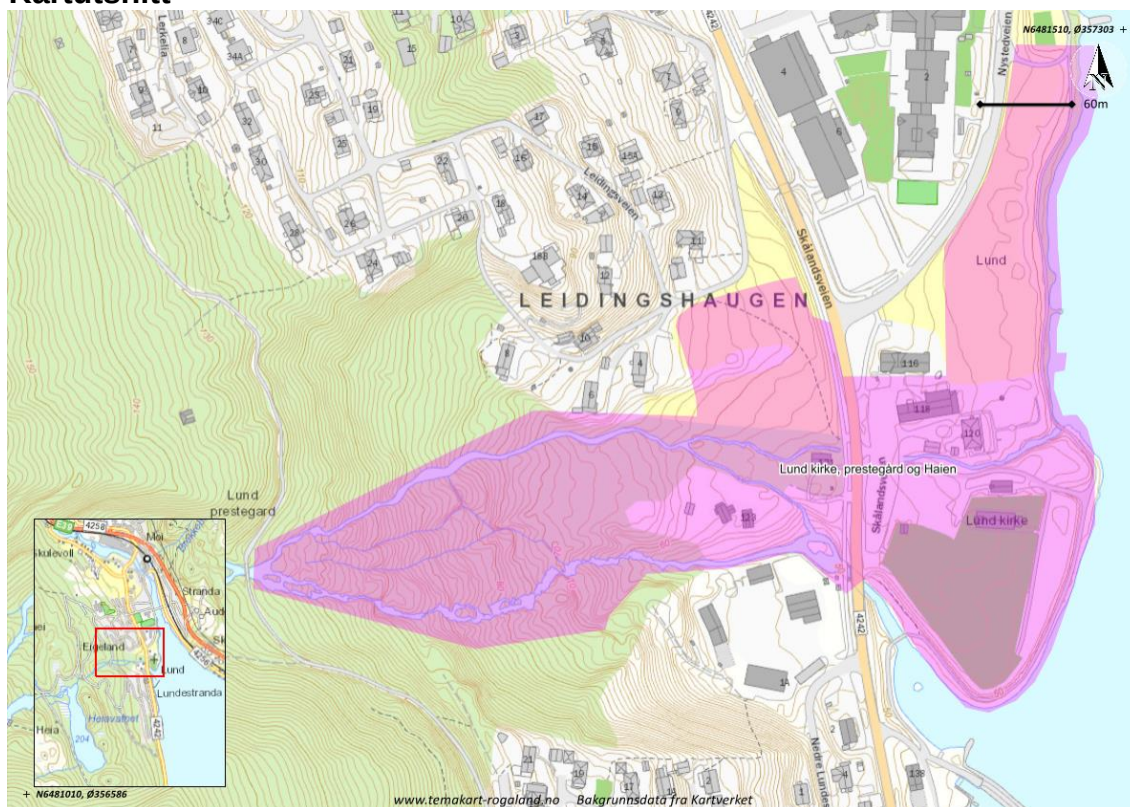
Gravfelt langs Lundevatnet og middelalderkirkestedet er automatisk fredet etter kml. Lund prestegård er vedtaksfredet etter kml, og Lund kirke er listeført av Riksantikvaren. Hele området er regulert til spesialområde bevaring i reguleringsplan for Prestegarden (1986/1994). Området er vist som båndlagt i kommuneplanen (2014). Kulturminnene inngår i kommunens kulturminneplan (2016).

Hovedbilde

Lund prestegård Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 31.08.22

Gursli og Liland gruver

Id	278
Navn	Gursli og Liland gruver
Kommune	1112 - Lund, 1111 - Sokndal
Tema	Industri og næring, Natur - kultur
Periode	1900-1924
Kilde	Kulturminneplan for Lund (2016), UT.no, Lund kommunes nettsider, Magma geoparks nettsider.
Vernestatus	Kulturminneplan

Skildring

Kulturmiljøet omfatter spor etter gruvedriften på Gursli og Liland. Sporene etter driften ligger rundt, ved og nedenfor Gullvatnet i Lund kommune, ikke langt unna Moi sentrum og Skåland gård. Gruvedriften startet opp i 1915 og varte til 1919, i all hovedsak ble molybden, et element brukt i stålproduksjon, utvinnet.

På et tidspunkt var gruvene den største bedriften i Lund kommune. Det jobbet rundt 100 mennesker i gruvene, men i den mest aktive perioden var det opptil 160 sysselsatt. Som et ledd i denne virksomheten ble det anlagt flere ulike bygg, deriblant bolighus, kasserner til arbeiderne, smier, verktøyhus, lager for eksplosiver, vaskerier til utvinning av råvarer, med mer. Det ble opprettet flere anleggsveier, en av disse tok utgangspunkt i en ridevei, som kan ha vært i bruk allerede på 1600-tallet.

I dag er det fremdeles mulig å se spor etter driften ved og rundt Gullvatnet. Flere gruveganger og gruvesjakter er åpne, men med begrenset tilgang, da de er delvis avsperrert. Videre er enkelte bygninger restaurert, mens andre kun sees som tufter eller ruiner i terrenget. Det er fortsatt mulig å bruke de gamle anleggsveiene for å komme seg til og bevege seg rundt gruveanlegget.

Omfang

Kulturmiljøet omfatter rester av ulike typer bo- og brukshus knyttet til gruvedrift, som for eksempel vaskerier knyttet til utvinning av råvarer, rester av gruveganger, utløer og boligbrakker. Videre omfatter det ulike anleggs- og ankomstveier, blant annet en ridevei/ferdselsvei over Gursliheia mellom Gursli og Myssa, som trolig har vært i bruk allerede på 1600-tallet, og gruveveien fra Gursli til Gruveområdet ved Gullvann. Kulturmiljøet omfatter også et fint natur- og kulturlandskap som, blant annet, brukes til beite.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

En svært gammel laftet uteløpe ved Midtknuten inngår i kulturmiljøet.

Kulturmiljøet går også inn i Sokndal kommune.

Regional interesse

Kulturmiljøet vitner om industrialiseringen av Norge på et lokalt og regionalt nivå, og representerer bergverksdrift og -industri. Miljøet er også unikt fordi det ble utvinnet molybden, et metallelement brukt til å styrke og herde stål. Under første verdenskrig var Gursligruvene en aktiv leverandør av nettopp dette elementet. Dette er et godt vitne om viktigheten av små og avsidesliggende industrier i et ellers større og mer komplekst bilde. Videre reflekterer miljøet ulike sysselsetninger og livsstiler i distriktene utenom fiske- og landbruk. I dag har miljøet også verdi som et flittig brukt grønt- og turareal. Bergverksindustrien på Liland og Gursli kan også sees opp mot den større og mer omfattende industrien i nabokommunen i Sokndal. Sammen vitner dette om viktigheten og fremveksten av industri i små, og til dels, avsidesliggende, samfunn.

Kulturmiljøet omfatter også et viktig veiminne i området.

Kulturmiljøet har både kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og formidlingsverdi.

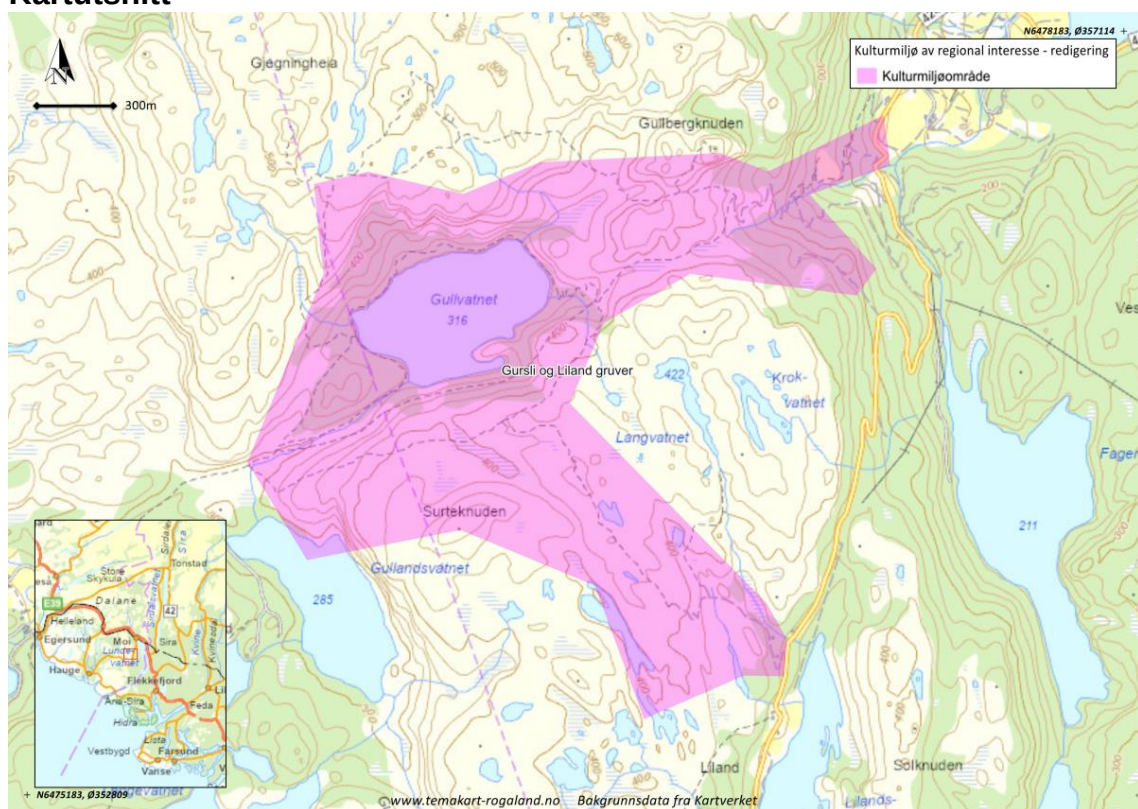
Sårbarhet og forvaltning

Kommunen har en avtale med grunneier om forvaltning, samtidig som Magma geopark aktivt driver med formidling. Da det er et flittig anvendt turområde er det bruksslitasje av stier, da deler av disse tar utgangspunkt i den gamle ferdselsveien til gruvene.

Lilandsgruvene og Gursligruvene inngår i kommunens kulturminneplan (2016 - 2024).

Dagbrudd i Gursligruvane. Foto: Lise Moen, Lund kommune

Kartutsnitt per 19.10.2022

Bildevedlegg 1

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

Grovtyggeren på Gursli. Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 2

Gruve på Liland Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen

Bildevedlegg 3

Fra Liland Foto: Lund kommune, Per Christoffer Salvesen